

Skandinavisk homoforskning

Scandinavian Homosexualities. Essays on Gay and Lesbian Studies, ed. Jan Löfström
Harrington Park Press. New York 1998.

Boken *Scandinavian Homosexualities*, simultanuttgitt som spesialnummer av tidsskriftet "Journal of Homosexuality" (Vol 35, No 3/4, 1998), er av flere grunner en viktig begivenhet. Først og fremst fordi den representerer den første større samling artikler av et forholdsvis representativt tverrsnitt av homoforskningen i Norden. For det andre, og noe som er redaktørens formål med utgivelsen, er boken på engelsk og blir dermed tilgjengelig for internasjonal forskning. For det tredje presenterer flere av artiklene materiale som med forbehold kunne kalles nordisk av karakter. Og for det fjerde er det viktig at nordisk forskning på denne måten kommer i dialog med utenlandsk forskning blant annet ved at den hjemlige forskningen (metoder/resultater/tolkninger) utfordres. Dette siste er ikke minst aktuelt når antologien av utgiveren lanseres som viktig for aktivister og forskere i ikke-nordiske land, land som med denne boken som rettesnor skal kunne følge nordiske eksempler i arbeidet for institusjonalisering av rettigheter for lesbiske og homoseksuelle. Dette smaker fort av hybris, og forklaringen på en slik formulering ligger kan hende i den tro at de nordiske samfunn generelt ligger foran andre nasjoner i arbeidet for det enkelte individs 'lykke'.

Tidligere versjoner av enkelte artikler er blitt publisert i *lambda nordica*, f. ex. Jonas Liliequists (nr 1-2/1995 og nr 3/1997), Mark Grahams (nr 2/1996), dessuten er forskjellige arbeider av Arne Nilsson blitt anmeldt, også i *lambda nordica* (nr 3-4/1998).

Antologiens artikler dekker et vidt spektrum; historiske perspektiver, fra norrøne tekster til svenske 1600-1700-talls rettssakers behandling, fortelse av homoseksuelle handlinger (Jonas Lilieqvist), fra den finske straffelov av 1889 og kriminaliseringen av "kjærlighet" mellom kvinner (Lars Löfström) til 1950-tallets gammelmodige finske debatt om lesbisk seksualitet (Antu Sorainen), og fra sosiologisk-antropologiske artikler om menns cruising-kultur i Göteborg før og etter Annen verdenskrig (et uttømmende og interessant bidrag av Arne Nilsson) til homoseksuelle menns lærmiljø i Stockholm på 1980-tallet (Mark Graham). Artikkelen om høyreekstreme tendenser i Tom of Finlands etterhvert ikoniserte homo-kunst er ikke bare tankevekkende lesning i seg selv, men blir spesielt virkningsfull når den leses side om side med debattene om homoseksuelle

menns helsestudio-filosofi (bl.a. Foucault/Halperin i Halperins *Saint Foucault*), S/M-debatten generelt og Grahams beskrivelse av lærmiljøet. Antologien avslutter med to viktige bidrag av Rune Halvorsen og Karin Lützen, som begge tar for seg den politiske diskusjonen i forbindelse med vedtaket om partnerskapsloven (Norge). Artikkelforfatterne retter på hver sin måte et kritisk blikk på partnerskapsloven i sine respektive land (Danmark og Norge). De peker på konsekvensene av partnerskapsloven med henblikk på ønsket om homoseksuell kamp som kontinuerlig radikal konfrontasjon med det heteroseksuelle hegemoniet.

Henning Bechs artikkel om H.C. Andersens møte med ungaren Kertbeny blir kan hende som en ensom svaie å betrakte i det landskapet boken risser opp. Men hans artikkel fungerer meget bra som et forsøk på å bevege homoforskningen bort fra essensialisme/konstruksjonisme-stillstanden i forbindelse med identitetsdebatten. Hans kontekstuelle lesning av både dagboksnotiser og eventyr fra årene omkring 1860 i H.C. Andersens liv, samt hans analyse av begrepet "stemning", kan betraktes som en invitasjon til å skape nye verktøy i tenkningen omkring og defineringen av "den (moderne) homoseksuelle". Men om hans tolkning av H.C. Andersens tekster (i forbindelse med dennes sjelstilstand), som et resultat av møtene med ungaren Kertbeny (opphavet til termen "homoseksuell"), kan stå som bevisføring i forsøket på å gjøre dikteren til "den første moderne homoseksuelle", er kan hende mer usikkert. Likevel er dette utfordrende lesning!

Artiklene representerer et mangfold av teoretiske og metodologiske perspektiver, alle hentet fra internasjonal forskning – det er ikke på dette området boken representerer noe nytt – men artikkelforfatterne har ikke ukritisk tatt for seg av internasjonale retninger innen homoforskningen (franske, engelske, amerikanske går som ventet igjen). Ønsket har vært å informere om historiske forandringer i de forskjellige nordiske lovverk i forståelsen av begrepene femininitet, maskulinitet, samt belyse mangfoldet og de stadige forandringene i de fysiske, kulturelle og sosiale rom hvor "homoseksualiteter" kontinuerlig har kommet til uttrykk. Meningen er å påpeke sosiale og kulturelle forskjeller mellom Oss i Norden og de Andre der ute. Men om forskjellene er dyptgripende nok til å bli spesielt interessante for ikke-nordiske forskningsmiljøer, er heller mer tvilsomt – partnerskapsloven til tross. Det er en underlig seiglivet og nærmest moraliserende innstilling at det spesifikke ved nordiske seksualiteter og kjønn skal være av interesse og til etterligning for andre samfunn.

Nordiske forskere slår seg for raskt til ro med den tanke at kjønnene er så lite polariserte i Norden, og at *det* er den viktige forskjellen mellom Norden og resten av verden. Mangelen på polarisering mellom kjønnene (som da skal bygge opp under myten om at 'kvinnen' i Norden har blitt så mye bedre behandlet

enn Andres kvinner) skal kunne sees som en essensiell bakgrunn for forståelsen av de homoseksuelle. Ei heller er lovforandringer og rettigheter et resultat av radikal eller viktig forskning på "homoseksualitet" i Norden. Den medisinske/psykoanalytiske forståelse av homoseksualitet har ikke klart å kvitte seg med tanken på homoseksualitetens iboende (og) gitte patologi, enhver påstand om noe annet til tross. Og når det gjelder selvgratuleringen i forbindelse med kvinnens stilling i Norden og påpekingen av at Finland var først ute med stemmerett for kvinnen, så ser det ut til å ha hatt liten innvirkning på forståelsen av de lesbiske og på lesbisk seksualitet (jf. Antu Sorainens kapittel om 1950-tallets rettsprosedyrer i forbindelse med 'kjærlighet' mellom kvinner, eller nylig: mordet på unge Shepard i delstaten Wyoming, som før århundreskiftet var først ute med kvinnelig stemmerett i USA.) Arbeid for likestilling for kvinner og aktiv homofobi er ikke gjensidige motsetninger.

Og det er i forbindelse med entallsbruken av "den nordiske kvinnen" og den representative rolle denne bruken får, at det er nedslående å konstatere fraværet av lesbisk-feministiske teorier i den politiske debatten, og i forskningen generelt; de er der, men marginalisert. Det hadde vært ønskelig med mer informasjon om lesbisk-feministiske teoretiske bidrag på områder som f. eks. etikk, filosofi, sosiologi, antropologi, samfunnsvitenskap og litteraturvitenskap. Oppropet er tydelig til stede i Karin Lützens friske utfordring til vår hjemlige selvros. Redaktøren beskyldes ikke for manglende interesse for slike teoretiske perspektiver. Det kan rett og slett skyldes manglende respons på invitasjon til å delta i antologien. Stillheten omkring lesbisk bidrag til, og utfordring av, institusjonaliserte heterosexistiske forskningsmiljøer i Norden (selv om det finnes unntak) gjenspeiler videre en ofte upresis og avvisende holdning overfor poststrukturalistiske/postmodernistiske teorier/perspektiver generelt. Dette er en holdning som også er gjeldende innen enkelte sterkt empirisk forankrede homoforskningsmiljøer i Norden hvor påstander om nihilisme og manglende politisk ansvar hos f. eks. "Queeristene" har fått råde. Innflytelsesrik lesbisk og feministisk teoretisering (J. Butler, D. Fuss, E. Segdewick, B. Martin, S. Benhabib, E. Grosz, E. Probyn bl. a.) omkring selvet, subjektet, begrepene femininitet, maskulinitet, omkring språkets og en rekke andre diskursområders funksjon i etablering av mening i forbindelse med homo- og hetero-seksualiteter, burde være viktig i enhver reevaluering og fornyelse av forskningen og representerer spennende nytenkning vis-a-vis hetero/homo- binarismen. Det betyr ikke at artikkelforfatterene er uinteresserte i ovennevnte forskere (navn som Butler og Grosz går igjen), men denne anmelderen sier seg enig med Lützens varsku om faren for assimilering og derigjennom ufarliggjøring av det radikale 'andre' i mye av det den lesbisk-feministiske tenkningen står for.

Löfströms perspektivrike og problematiserende innledning danner den

nødvendige historiske bakgrunnen for antologiens artikler. Men i fremstillingen skjer det en uventet forenkling ved hvilken velkjente påstander av materialistisk-dialektisk sortering blir stående som forklaringsmodell – en modell som for lengst har vist seg utilstrekkelig i analyser av begreper som "kjønn", "seksualitet", "femininitet" og "maskulinitet". Er det fremdeles nok å stille opp de gamle binarismeparene industrialisering/agrar-samfunn, offentlig/privat, (u-)kultur/natur, ikke-urban/urban? Kapitalismens vesen og dens synder nevnes som forklaring på nedgangen til de tidligere så likestilte forhold mellom nordiske menn og kvinner. Hva da med den likestilling som våre kapitalistiske velferdssamfunn har oppnådd? En form for "u-naturlig" likestilling fordi den er drevet igjennom politisk og ved vedtak og lovforandringer? Et annet spørsmål: Er det ikke mer på tross av kvinners tilkjempete stilling og muligheter til selvutfoldelse i de nordiske land at nettopp homoseksuelle har tilkjempet seg sine rettigheter? Og er det ikke samtidig riktig å betrakte feminismen/kvinneforskningen som gjennomgående heterosexistisk, og at de forandringer som har skjedd, er takket være innsatsen til lesbiske. Er det forskningsmiljøene som har stilt seg hindrende i veien for bruken av bidragene fra internasjonal lesbisk teori? Kan hende for sterkt sagt, men det ligger noe i det.

To sentrale bidrag til debatt er bokens kapitler om de nordiske partnerskapslovene. Tidligere skarpe innlegg mot partnerskapsloven (Birger Angvik og Dag Strand Nilsen fra 1993 og 1994), ser ut til å ha satt spor etter seg i de konklusjoner Rune Sander Halvorsen og Karin Lützen, hver for seg, har kommet til. Mens mange feirer partnerskapsloven som en seier for de homoseksuelle, veier Halvorsen og Lützen den respektive norske og danske loven og finner den farlig søvndyssende, spesielt med tanke på fortsatt arbeide med homoseksuell politikk og selvforståelse. Det er ikke snakk om likestilling, ei heller en endelig full forståelse for de homoseksuelle, så meget som det er en videre institusjonalisering av et asymmetrisk hierarki mellom heteroseksualitet og homoseksualitet. Partnerskapsloven er ikke resultat av en revolusjon. Homoseksualitet blir ikke betraktet som konstruktivt potensiale for samfunnet. Loven blir et eksempel på kooptering og ufarliggjøring av det radikale ved homoseksualiteten. I og med de store forandringer i tradisjonelle former for samliv (bryllup, ekteskap, kjernefamilien) har det skjedd en gradvis etteraping blant heteroseksuelle av homoseksuelle livsstiler (Bech, Lützen, Halvorsen). Og jeg er ikke sikker på, som Lützen skriver, at heteropar stadig flykter fra kirkebryllup, og at homsers brennende ønske er å galoppere i motsatt retning, for å overta den mest anakronistiske av symbolske samlivshandlinger. Det vi istedet ser, er fortapte hetero samboerpar, som etter fem til seks år i ødet hvor de mot tradisjonen og stammens krav har utprøvet den (gamle) nymotens samboerform. Når "hun" og "han" endelig føler samlivet voksent nok til å vende hjem igjen til samfunnet

og kirken, så er det for å besegle samlivet med den så etterlengtede faderlige velsignelse. (Det er og verdt å merke seg at det har gått en slags sport i å arrangere bryllup for intertænende samboerpar. Dette skjer oftere i mindre urbane steder, hvor hele bygda kan være involvert.)

I følge Halvorsen og Lützen kommer den vedvarende nedvurdering av homoseksualitet som verdig, verdifullt uttrykk for selvet og som (sam-)livsform på lik linje med det/den heteroseksuelle, klart til syne i prisen de homoseksuelle har betalt for partnerskapsloven, nemlig mangel på retten til å adoptere. Her er det kanskje at homoseksuelle kampanjer i Norden har mye å lære av homoseksuelles rettighetskamper i USA, hvor adopsjon er mulig i et stadig større antall av delstatene. Konklusjonen til både Lützen og Halvorsen er naturligvis at partnerskapsvalg er en privatsak. Men samtidig er det viktig å innse at grunnen til at loven ble til ikke kan forklares som forankret i den heteroseksuelle befolknings brede og genuine revurdering av egen forståelse av heteroseksualitetens historie og dens makt. Ei heller utifra en genuin interesse for å forstå og å akseptere homoseksualitet og den homoseksuelle kvinne og mann som likeverdige, naturlige livsuttrykk på lik linje i samfunnet.

Det må dessverre sies noen ord om språket: Antologien skjennes av dårlig engelsk språkføring (direkte grammatikkfeil, uidiomatiske vendinger og ubehjelpelige oversettelser av termer), hvilket fører til forvirring. Samtidig, til redaktørens forsvar, er det riktig at *Journal of Homosexuality* kuttet korrekturlesning av budsjettet i forbindelse med utgivelse av denne boken som temanummer.

Til slutt: Mine innvendinger og spørsmål til antologien må ikke forstås dit-hen at jeg ikke finner den som et viktig og seriøst bidrag til homoforskningen i Norden. Jeg sitter igjen med verdifull informasjon og med en følelse av glede over nytt og spennende materiale som her blir presentert. Og det er viktig at vi fortsetter å skrive på språk som gjør denne forskningen tilgjengelig for interesserte utenfor Norden. For dette og for antologiens tilblivelse fortjener Lars Löfström honnør!

Pål Björby